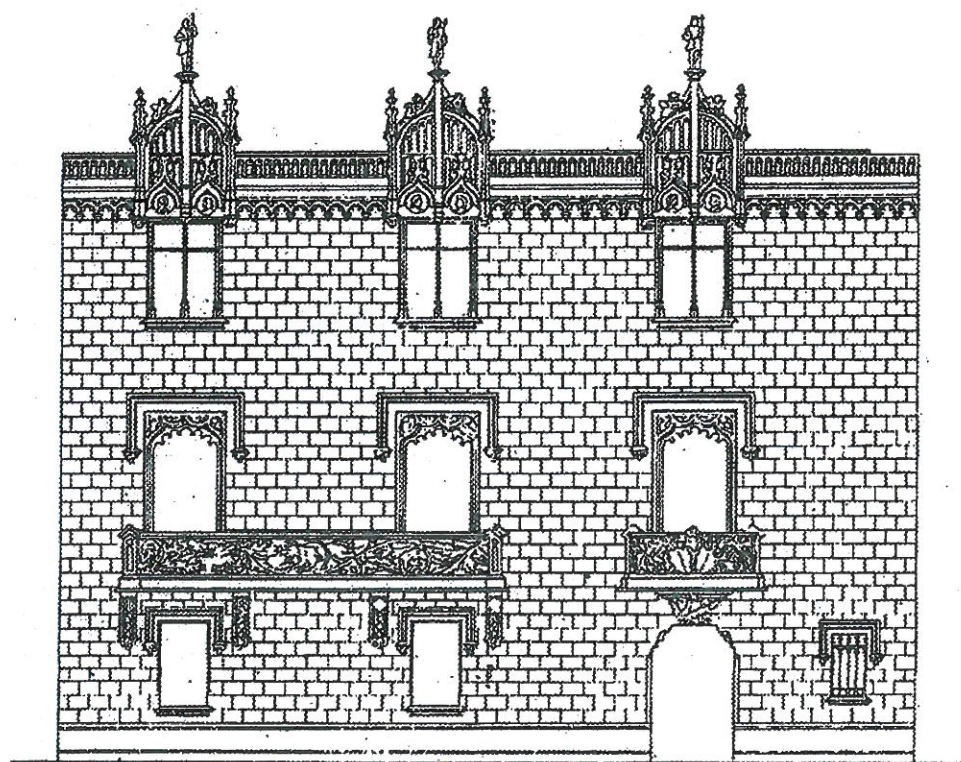

Estudi iconogràfic de la façana de *Can Trinxeria* de Cassà de la Selva

---

Fàtima López Pérez
Doctora en Història de l'Art
Febrer 2015

Índex

1. Introducció	3
2. El Modernisme a Cassà de la Selva	5
2.1. Estil neomedieval	7
3. Arquitecte: Josep Balet i Duran	11
4. Estudi iconogràfic	16
4.1. Planta baixa	17
4.1.1. Mènsules	17
4.1.2. Capitells	19
4.1.3. Escuts	24
4.1.4. Porta principal	28
4.1.5. Ferro: picaportes i reixes	29
4.2. Primer pis	32
4.2.1. Finestres	32
4.2.2. Balconada rectangular: escena de caça	34
4.2.3. Balconada semicircular: escena de Sant Jordi	37
4.3. Segon pis	41
4.3.1. Finestres amb pinacles	41
5. A mode de conclusió	43
6. Bibliografia	45
7. Agraïments	47

1. Introducció

L'edifici de *Can Trinxeria* està ubicat a la Plaça de la Coma, número 16 de Cassà de la Selva, centre neuràlgic de la població des de principi del segle XX.¹ Considerat un dels edificis més emblemàtics de la vila del Gironès, forma part del Catàleg de Patrimoni Arquitectònic de l'Ajuntament de Cassà de la Selva. Es va incloure a la llista del Pla general Municipal de 1982,² catalogat com a bé històric amb un nivell de protecció A.

Es tracta d'una edificació documentada des del segle XVI.³ Malauradament a l'AMCS (Arxiu Municipal de Cassà de la Selva) a l'actualitat no es conserva completa la fitxa original de l'expedient administratiu de l'immoble.⁴ A la portada del document de petició indica: "José de Trinxeria i Guytó, solter, major d'edat, veí de Girona, acudeix a aquest ajuntament i exposa", sense conservar-se més documentació al respecte. L'any 1897 Josep de Trinxeria i Güitó va fer reformar l'habitatge amb motiu del seu casament amb Adelina d'Azúa i de Pastors que finalment es produí el 30 de setembre de 1897. L'encàrrec es va fer a l'arquitecte Josep Balet i Duran. Fins al moment la construcció era coneguda com la *Casa Llach*, en referència al cognom dels anteriors propietaris,⁵ des de llavors passà a anomenar-se *Can Trinxeria*.⁶ Es tracta, per tant, de l'encàrrec d'un casal familiar.

Marçal de Trinxeria i de Bolós, pare de Josep de Trinxeria, fou una figura important que es va dedicar al negoci del suro.⁷ Estem davant d'una edificació realitzada per a la burgesia, la nova classe social incipient de l'època, en el cas de Cassà de la Selva, industrials dedicats a la manufactura del suro. La construcció de *Can Trinxeria* respon a la prosperitat econòmica a Cassà de la Selva que va desenvolupar la indústria surera entre final del segle XIX i principi del XX. Aquests nous esdeveniments econòmics van propiciar canvis en els terrenys arquitectònics

¹ Diverses fotografies d'aquesta plaça, alguna de principi del segle XX es conserven a l'Arxiu d'Imatges de l'Ajuntament de Cassà de la Selva, vegeu: *Cassà de la Selva*. Barcelona: Viena columna. Col·lecció: imatges i records, 1998, pp. 11, 13-15 i 46.

² CASANOVAS, M. Dolors; CASTELLS, Ramon; FERRER, Miquel, *Catàleg del patrimoni arquitectònic de Cassà de la Selva*, 1987, Fitxa 6A.

³ MALLORQUÍ, David; RANESI, Rudi; MUNDET, Quim, "La casa Trinxeria de Cassà de la Selva", *Quaderns de la Selva*, núm. 25, 2013, p. 203.

⁴ AHMCS- 06.04 UiO, Caixa 25 any 1897.

⁵ Sobre els anteriors propietaris de l'habitatge, vegeu: GRAU, Dolors; MUNDET, Joaquim, *Descripció i notícies històriques de can Trinxeria*. Arxiu Municipal Cassà de la Selva, Ajuntament de Cassà de la Selva, setembre 2009; MALLORQUÍ, David; RANESI, Rudi; MUNDET, Quim, "La casa Trinxeria de Cassà de la Selva", *Quaderns de la Selva*, núm. 25, 2013, pp. 203-204.

⁶ MALLORQUÍ, David; RANESI, Rudi; MUNDET, Quim, "La casa Trinxeria de Cassà de la Selva", *Quaderns de la Selva*, núm. 25, 2013, pp. 208-209.

⁷ Vegeu el complet estudi: ALVARADO, Joaquim, "La defensa dels interessos surers des de Cassà de la Selva. Marçal de Trinxeria i de Bolós (1838-1898)", *Quaderns de la Selva*, núm. 17, 2005, pp. 105-125.

i urbanístics de tot el nucli urbà, i també en paral·lel, de caire socioeconòmic amb l'augment de la població i noves infraestructures de transport. La importància del propietari a nivell econòmic és un aspecte que es vol deixar constatat a partir de l'aparença exterior del seu habitatge, com a símbol d'estatus.

Actualment l'immoble és de propietat municipal, l'Ajuntament de Cassà de la Selva el va adquirir l'any 2000 i seguidament es va començar la rehabilitació de la façana, la coberta i el molí, i posteriorment, l'interior, amb la recuperació de les pintures. Finalment l'edifici es va inaugurar el 2011. La rehabilitació de *Can Trinxeria* és un projecte cofinançat per la Unió Europea, en el marc del Programa Operatiu FEDER de Catalunya 2007-2013. Unió Europea, fons europeu de desenvolupament regional.⁸

---

⁸ Informació que apareix indicada a la placa de la façana de *Can Trinxeria*. Al AMCS es conserva tota la documentació al respecte. En relació a la recuperació i la restauració de l'immoble, pel que fa a la decoració interior, vegeu: MALLORQUÍ, David; RANESI, Rudi; MUNDET, Quim, "La casa Trinxeria de Cassà de la Selva", *Quaderns de la Selva*, núm. 25, 2013, pp. 209-219.

2. El Modernisme a Cassà de la Selva

El Modernisme, període entès des de final del segle XIX fins a inici del XX, va tenir una gran representació a Catalunya, si bé a Barcelona ha estat més estudiat, en el cas de Girona manca un estudi complet de la producció de conjunt.

Jordi Carreras⁹ anotava que el Modernisme a Cassà de la Selva va venir de mans de l'arquitecte Isidre Bosch i Bataller i d'altres arquitectes, que l'autor defineix com a desconeguts, però que en realitat no ho són tant, com ara Martí Sureda Deulovol¹⁰ i August Font i Carreras;¹¹ i mestres d'obres, com Sebastià Pi i Pi, Félix Torras i Mataró i Josep Pla.

Maria Dolors Fulcarà a la seva obra *Girona i el Modernisme. Contribució a la història dels ambients polític-culturals del començament de segle* (1976) defensa que és a partir del 1900 quan s'obre una època brillant en la història de Girona que propicia el període modernista. Recull un text de Joan Tarrús, extret del llibre *Rafael Masó* (1971):

*“Girona, en el primer quart de segle, comptà amb una intensa vida ciutadana que fa d'aquests anys un dels períodes més interessants de la seva història. El renaixement cultural iniciat a principis de segle per una colla de joves literats com Carles Rahola, Xavier Montsalvatge, Prudenci Bertrana, Miquel de Palol, Rafael Masó i altres, converteix la nostra petita ciutat, com diu J. de Camps i Arboix, en el segon nucli cultural de Catalunya”.*¹²

 5

Fulcarà considera que el moviment del Modernisme a Girona està present fins a l'any 1911 que és quan se celebren els Jocs Florals de Girona presidits per Eugeni d'Ors i dona pas al Noucentisme.

---

⁹ CARRERAS, Jordi, *L'Abans de Cassà: estudi urbanístic, arquitectònic i constructiu de la vila entre 1860 i 1935*. Girona: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona. Universitat de Girona, Departament d'Arquitectura i Enginyeria de la Construcció. Diputació de Girona, 2008, pp. 52-53.

¹⁰ Martí Sureda fou durant molts anys arquitecte municipal de Girona i arquitecte provincial i diocesà, amb una destacada producció a les comarques gironines.

¹¹ En referència a aquest arquitecte, vegeu la recerca efectuada per la Dra. Judith Urbano Lorente: *August Font i Carreras (1845-1924)*. Tesi doctoral dirigida per la Dra. Mireia Freixa. Universitat de Barcelona. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història de l'Art, 2011; “August Font i Carreras (1845-1924): aproximacions a la seva teoria i obra”, *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi Barcelona*, núm. 5, maig 2011, pp. 79-99; *Eclecticisme i arquitectura: August Font i Carreras (1845-1924)*. Barcelona: Dux, 2013; *La Barcelona eclèctica: l'arquitectura d'August Font i Carreras (1845-1924)*. Barcelona: Duxelm. Ajuntament de Barcelona, 2014.

¹² FULCARÀ, Maria Dolors, *Girona i el Modernisme. Contribució a la història dels ambients polític-culturals del començament de segle*. Girona: Masó. Colecció de monografies del Instituto de Estudios Gerundenses, núm. 5, 1976, p. 2.

Presentem a continuació el llistat d'edificis modernistes que es conserven a Cassà de la Selva:¹³

Nom de l'edifici	Any	Adreça	Arquitecte o mestre d'obres
La Protectora	Final segle XIX c. 1884	Barraquetes, 32	
Societat cooperativa de consum	Final segle XIX c. 1884	Barraquetes, 34	
Antiga fàbrica de gas	1890 i ampliació 1910	Doctor Robert cantonada Primitiu Artigues	
Can Tolosà (Can Conxo)	1892	Puigcogul, 21	August Font i Carreras
Estació de carrilet	c. 1892	Passeig del Ferrocarril	
Rectoria i cinema del casal	1893	Rvd. J. Bosch - Ample, 2	Josep Pla
Can Trinxeria	1897	Plaça de la Coma, 16	Josep Balet i Duran
Casa entre mitgeres	1897	Indústria, 14	Josep Pla
Casa Barceló	1898	Indústria, 33	Josep Pla
Casa entre mitgeres	1898-1899	Raval, 62	Josep Pla
Casa Pascual	1899	Xavier Carbó, 3	Josep Pla
Can Limbo	Final segle XIX	Puigcogul, 40 cantonada carretera Sant Feliu	
Ca n'Oller	Final segle XIX - principi segle XX	Marina, 28	
Can Palau	Principi segle XX	Remei, 34	
Col·legi de la Salle	Principi segle XX	Germà Agustí	
Cia. general alumbrado por acetileno	1901	Doctor Robert, 2 - Primitiu Artigues, 18	Antoni Maria Gallissà i Soqué
Can Garoina	1903	Ample, 14	
Can Nadal (Manuel Nadal Carbò)	1905	Avinguda 11 de setembre, s/n cantonada Passeig del Carrilet	
Casa J.V. Olivé	1905	Major, 19	Josep Pla
Capella de Sant Joan Baptista La Salle	1906-1908	Col·legi La Salle. Germà Agustí	
Can Figueres	1909	Major	Isidre Bosch i Bataller
Can Serra (reforma)	1910	Mossèn Jacint	Isidre Bosch

¹³ Llistat elaborat a partir del *Catàleg de béns protegits. Catàleg del patrimoni arquitectònic (refós)*. Cassà de la Selva: Ajuntament de Cassà de la Selva. Pla d'ordenació urbanística municipal, 2009; PONS, Valentí, *Inventari General del Modernisme*. Barcelona: Editorial Serbal, 2006, p. 88. "Obras modernistas por población".

		Verdaguer, 2	i Bataller
Sala de ball	1910	Molí cantonada de la Mel	Isidre Bosch i Bataller
Can Mena	1912	Major	Isidre Bosch i Bataller
El rotllo	1912	Molí, 18	Isidre Bosch i Bataller
Can Duran Olivé	1912	Ample, 12	Isidre Bosch i Bataller
Can Figueres	Primer terç segle XX	Passeig Vilaret, 10 cantonada Marina	Isidre Bosch i Bataller

2.1. Estil neomedieval

La façana de *Can Trinxeria* respon a una solució historicista, d'estil medievalista, concretament neogòtic que es pronuncia a l'arquitectura de final del segle XIX però que ja s'havia començat a desenvolupar a partir de la segona meitat del citat segle. El catàleg del patrimoni arquitectònic de l'Ajuntament de Cassà de la Selva indica que *Can Trinxeria* és l'edifici de caire neomedieval més remarcable existent al municipi.¹⁴ Aquest aspecte s'ha de contextualitzar dins del marc genèric del moviment romàntic que havia emergit una nova sensibilitat de recuperació d'estils anteriors des del segle XIX, tot propiciant l'aparició del que s'ha vingut a anomenar com a historicisme. La recuperació del passat anava condicionada a la premissa de la reinterpretació amb una corresponent selecció dels motius dels estils d'altres temps. Es produirà per tant, el fenomen del "revival" amb aquelles formes més apropiades a l'expressió de les necessitats modernes.

Al segle XIX, un dels estils reinterpretats que més prolifera és el Gòtic, lligat al caràcter d'arquitectura nacional, entès que l'Edat Mitjana va ser un dels períodes més esplendorosos de la història de Catalunya. Així, el neogòtic va gaudir d'un gran prestigi per les evocacions històriques, però amb un gran component ideològic que professava. En aquest sentit s'ha de remarcar el valor de les aportacions de Joan Martorell per la capacitat precursora i sobretot per la influència que va exercir dins del panorama de l'arquitectura del moment.¹⁵

L'estil gòtic serà un punt de referència per a molts dels arquitectes modernistes que començaran amb un tractament historicista per després desembocar en l'estil

¹⁴ CASANOVAS, M. Dolors; CASTELLS, Ramon; FERRER, Miquel, *Catàleg del patrimoni arquitectònic de Cassà de la Selva*, 1987, Fitxa 6A.

¹⁵ En relació al moviment medievalista dins del Modernisme amb les seves vessants arquitectòniques, escultòriques, pictòriques i literàries, vegeu BASSEGODA, Joan, *Modernisme a Catalunya*. Barcelona: Nou Art Thor, 1988, pp. 23-24; BRACONS, Josep, "Els medievalismes en l'arquitectura modernista" a FONTBONA, Francesc, (dir.), *El Modernisme*. Vol. II: A l'entorn de l'arquitectura. Barcelona: Edicions L'Isard, 2002, pp. 103-112; CIRICI, Alexandre, *El Arte modernista catalán*. Barcelona: Aymar, 1951, pp. 14-16 i 86-87; FREIXA, Mireia, *El Modernisme a Catalunya*. Barcelona: Biblioteca Cultural Barcanova, 1991, pp. 19, 29-35 i 47-48.

naturalista Art nouveau, un exemple significatiu és l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner. La reelaboració de les tradicions arquitectòniques es constata sobre una sòlida estructura de coneixements històrics, en gran part efectuada pels mateixos arquitectes, a destacar la figura de Josep Puig i Cadafalch com a coneixedor arqueòleg especialitzat en l'arquitectura medieval,¹⁶ però que també en podem destacar altres arquitectes, com Oriol Mestres. Una forta influència dels ideals medievals dels artistes catalans els hem de cercar al *Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe. au XVIe. Siècle* de Viollet-le-Duc. Tractat de referència per als arquitectes catalans de l'època que Elies Rogent va imposar com a lectura obligatòria a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona.¹⁷

No podem deixar de banda que la recuperació de la història evoca la identitat del país en què es buscarà l'equilibri amb la tradició i és que l'art modernista va agafar la tradició local i els valors autòctons. Però la recreació històrica es basarà en la recerca de la modernitat amb la clara pretensió de situar a Catalunya al nivell de la cultura europea imperant de l'època.

En el cas específic que treballem de *Can Trinxeria*, la construcció es trobaria dins de la línia de la reinterpretació de la tipologia arquitectònica d'un palau del Gòtic civil català, tal i com es feien en altres habitatges particulars del moment, a mode de palauets urbans.

A *Can Trinxeria* l'arquitecte Josep Balet i Duran opta per una pròpia interpretació del neogòtic però sense perdre de vista la tradició autòctona, al menys així ho podem precisar en alguns punts de la decoració de l'edifici. Per una banda, la representació dels elements ornamentals segueixen la mateixa línia iconogràfica medievalista general, com exposarem més endavant. Per altra banda, és interessant assenyalar que a Cassà de la Selva hi ha referents arquitectònics medievals, a destacar l'església de *Sant Martí de Cassà* (segles XI, XII i XVI)¹⁸, la *Casa dels canonges* a la plaça del doctor Botet, número 2; edifici medieval que només conserva la façana originària molt parcialment i *Can Frigola i la Torre Salvana* (segle XVI i Gòtic) que és el conjunt medieval més important que es conserva a Cassà de la Selva. Aquests podrien ser com exemples autòctons de referència a la visió d'arrel romàntica que exposàvem en línies precedents.

¹⁶ Vegeu el capítol de LOYER, François, *Art Nouveau en Catalogne*. Köln: Benedikt Taschen, 1997, pp. 68-73.

¹⁷ Formava part de la Biblioteca personal de Lluís Domènech i Montaner. Com anota Domènech i Girbau: "del qual la pàgina que il·lustra la volta neogòtica de pedra amb tornapuntes de ferro, està entranyablement rebregada". Vegeu: DOMÈNECH, Lluís, "La biblioteca", DOMÈNECH, Lluís; FIGUERAS, Lourdes; DOMÈNECH, Roser, *Lluís Domènech i Montaner i el director d'orquestra*. Catàleg de l'exposició. Barcelona: Fundació "la Caixa" Barcelona, 1989, pp. 35-37.

¹⁸ LLINÀS, Joan; MERINO, Jordi, *Guia del patrimoni del Gironès. Campllong, Cassà de la Selva, Llagostera, Llambilles, Quart, Sant Andreu Salou*. Girona: Consell Comarcal del Gironès. Àrea de Cultura, 2005, pp. 30-31.

Per Girona hi ha altres exemples que també podem incloure dins de la corrent del neomedievalisme arquitectònic i que contextualitzen l'opció escollida a *Can Trinxeria*. En el mateix estil es decorà la *Casa Cusí* (1894 i ampliació en 1903-1904), situada a la Rambla, número 20 a Figueres. Edifici residencial senyorial amb aspecte de palau Gòtic realitzat per l'arquitecte Josep Azemar Pont per a Carles Cusí de Miquelet. Un altre exemple localitzat a Figueres és l'antiga *Torre Bach* (Clínica Catalunya) a l'Avinguda Vilallonga, número 49.

Fig. 1. *Casa Cusí* a Figueres. Fotografia de l'autora.

 9

A Roses hi ha la *Casa Marquès de Llinàs* (c.1905) de l'arquitecte Joan Marés i Marés, ubicada a la Plaça de Catalunya, número 8.

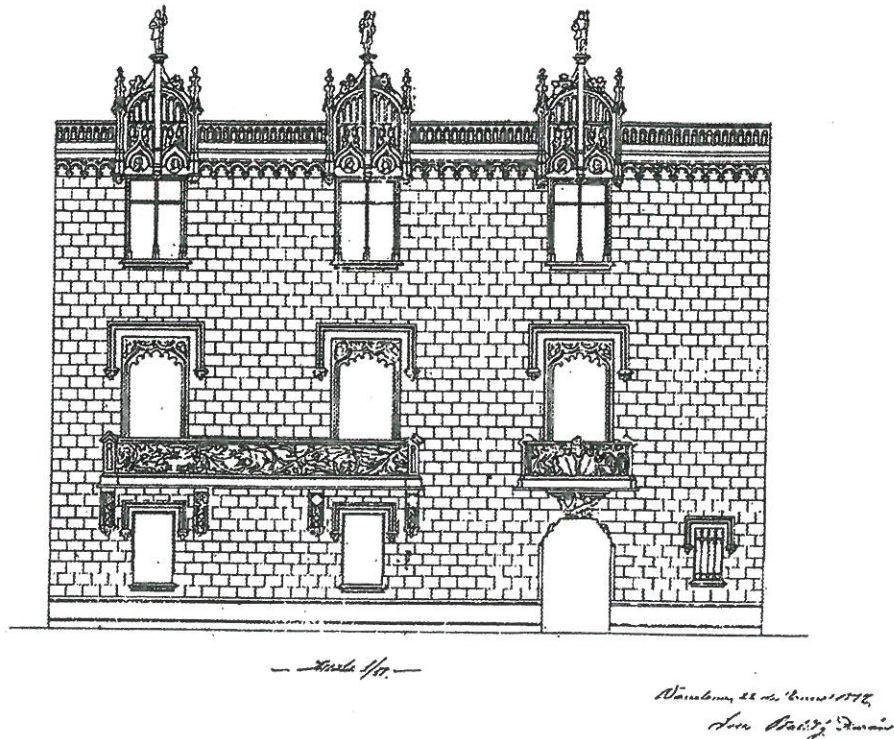
Fig. 2. *Casa Marquès de Llinàs* a Roses. Fotografia de Pobles de Catalunya.

Una puntualització, i a mode de comparació en referència a un altre exemple historicista, no tot l'edifici de *Can Trinxeria* té la mateixa solució estilística, sinó que al pati interior hi ha un molí de torre d'estil neoàrab. Els arabismes i els orientalismes tingueren un protagonisme destacat en l'arquitectura dels anys vuitanta del segle XIX però es van anar diluint considerablement en ple Modernisme.

3. Arquitecte: Josep Balet i Duran

Poques són les dades que es coneixen de Josep Balet i Duran, arquitecte de l'edifici de *Can Trinxeria*.¹⁹ L'atribució ve determinada pel plànol de la façana signat per l'arquitecte a data 23 de gener de 1897, segons hem pogut interpretar. A l'AMCS (Arxiu Municipal de Cassà de la Selva) es conserva una fotocòpia del document que acredita l'autoria del projecte.²⁰

11

Fig. 3. Plànol del projecte de la façana de *Can Trinxeria*. Font: AMCS, Cassà de la Selva.

A partir de la recerca efectuada per a l'ocasió, podem oferir algunes dades biogràfiques i de trajectòria professional de l'arquitecte que ens ocupa.

Josep Balet i Duran (Barcelona, c.1869 – Barcelona, 14-05-1905) obté el títol d'arquitecte a l'estiu de 1895, així queda recollit al diari *La Dinastia*.²¹ La professió dedicada a l'arquitectura li venia del referent del seu pare, Domènec Balet i Nadal (Barcelona, ? – Barcelona, 15-02-1915)²², mestre d'obres de Barcelona i que obté el

¹⁹ Quan es va treballar l'interior de l'edifici, Mallorquí, Ranesi i Mundet només assenyalen una notícia al respecte, extreta de *l'Anuario para 1907* de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya, sense profunditzar en la seva figura, vegeu: MALLORQUÍ, David; RANESI, Rudi; MUNDET, Quim, "La casa Trinxeria de Cassà de la Selva", *Quaderns de la Selva*, núm. 25, 2013, p. 208.

²⁰ AHMCS- 06.04 UiO, Caixa 25 any 1897.

²¹ *La Dinastia* (Barcelona), 24 d'agost de 1895, núm. 5547, p. 2. De la mateixa promoció són altres arquitectes com Joan Alsina i Arús, Felip Solà i Vergés, Josep Capdevila i Prats.

²² PONS, Valentí, *Inventari General del Modernisme*. Barcelona: Editorial Serbal, 2006, p.3 "Datos biográficos".

títol l'any 1869, autor de la *Casa Pere Llibre* (1872), situada al Passeig de Gràcia, número 24.

Sembla ser que Josep Balet va oposar a la plaça d'ajudant de la classe de Teoria i Història de les Belles Arts de l'Escola de Barcelona, a l'octubre de 1895, uns mesos després d'obtenir el títol d'arquitecte.²³ Desconeixem si se li va atorgar.

Fig. 4. Retrat de Josep Balet i Duran.

Font: *Anuario para 1907. Asociación de Arquitectos de Cataluña*, p. 222.

Un any després de l'obtenció del títol, Josep Balet presentà dos projectes a l'Exposició de Belles Arts i Industries Artístiques de 1896, celebrada al Palau de Belles Arts de Barcelona.²⁴ Concretament les seves obres formaven part de la sala 11 dedicada a la secció d'arquitectura:

- Projecte d'edifici per a la Reial Acadèmia de Ciències Morals i Polítiques
- Projecte de xemeneia per a la casa de Josep Portabella

12

En referència a la segona obra, la crònica de *La Vanguardia* ressenyava:

*"José Balet tiene expuesta una chimenea de carácter señorial. Es obra de detalle bien observado, y en su decoración campean como atributos principales los del trabajo."*²⁵

No tenim més constància que es presentés a cap altre exposició.

A la mateixa mostra de 1896, el seu pare va presentar obres que ens assenyalen la importància dels seus encàrrecs:²⁶

- Sostre de la sala d'espectacles del Gran Teatre del Liceu de Barcelona

²³ *Gaceta de instrucción pública*, núm. 242, 15 d'octubre de 1895, p. 267.

²⁴ Ayuntamiento Constitucional de Barcelona, *Catálogo ilustrado de la Tercera Exposición de Bellas Artes e Industrias Artísticas 1896*. Barcelona: Ayuntamiento Constitucional. J. Thomas y Cia, 1896, p. 146, núms. 737 i 738.

²⁵ "De la colaboración particular de La Vanguardia. La Arquitectura en la exposición de Bellas Artes", *La Vanguardia*, 15-05-1896, núm. 4677, p. 1.

²⁶ Ayuntamiento Constitucional de Barcelona, *Catálogo ilustrado de la Tercera Exposición de Bellas Artes e Industrias Artísticas 1896*. Barcelona: Ayuntamiento Constitucional. J. Thomas y Cia, 1896, p. 145, núms. 732 a 736.

- Teló del Gran Teatre del Liceu de Barcelona
- Detalls del sostre del Gran Teatre del Liceu de Barcelona
- Panteó Vilumara²⁷
- Villa Planás

En el catàleg de la citada exposició s'indica que el taller de Josep Balet es trobava al Passeig de Gràcia, número 20, mateixa adreça que el seu pare, per tant podem considerar que compartien despatx. A l'*Anuario para 1900* de l'Associació d'arquitectes de Catalunya s'anotava dins de la "Lista de los Arquitectos españoles residentes en Barcelona" que estava establert al Passeig de Gràcia, número 20, 3.²⁸ Per tant, estem parlant de la mateixa adreça. A l'època un nombrós conjunt d'artistes havien establert el seu taller i estudi al Passeig de Gràcia, eix burgès per excel·lència de la cèntrica Barcelona, que a vegades coincidia amb el mateix habitatge familiar.²⁹

Pel que respecta a la seva producció arquitectònica, l'edifici de *Can Trinxeria* de Cassà de la Selva, executat el 1897, havia d'ésser una de les seves primeres obres ja que feia dos anys que havia finalitzat la carrera d'arquitectura. La documentació consultada no ens permet oferir el motiu de l'encàrrec. Al complet *Inventari General del Modernisme* (2006) de Valentí Pons, només indica a Josep Balet, l'edifici de *Can Trinxeria*.³⁰ A partir de la recerca efectuada, podem afirmar que també va construir un panteó per a Joan Vial i Solsona, fabricant tèxtil, al cementiri de Montjuïc de Barcelona, a la banda sud-oest a la Via Santa Eulàlia 3a, núm. 72. El conjunt de la sepultura fou realitzat l'any 1902, els permisos es demanaren a final del 1900.³¹ Intervingué en la part d'escultura d'Enric Clarasó i Daudí amb la seva

²⁷ La família Vilumara es van dedicar a la indústria de la seda, considerada els fabricants seders amb més antiguitat a Catalunya. Sobre les seves fàbriques, vegeu: LÓPEZ, Fàtima; VILUMARA, Josep Maria, "Les fàbriques Pujol i Cantarell, Escuder i Vilumara", a: VILUMARA, Josep Maria; LÓPEZ, Fàtima (coord.), *El Quarter de Sant Pere. Història d'un barri amagat de Ciutat Vella*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Viena Edicions, 2014, pp. 75-91.

²⁸ *Anuario para 1900. Asociación de Arquitectos de Cataluña*, p. 21.

²⁹ BRU, Ricard; LÓPEZ, Fàtima; SALA, Teresa-M., "Els interiors del col·leccionista. Espais de l'oci creatiu" a *Vestigis del Modernisme. Obrim el teló*. Catàleg de l'exposició al Museu Abelló del Mollet del Vallès (5 de maig - 6 de novembre de 2011), p. 22, nota 16. Resenyem a continuació alguns exemples d'artistes establerts al Passeig de Gràcia de final del segle XIX: Carles Pellicer, número 4; Santiago Rusiñol, número 6; Josep Maria Tamburini, número 83; Arcadi Mas, número 90; Ramon Casas, número 96; Modest i Ricard Urgell, número 103; Antoni Reynés, 106-108; Alexandre de Riquer, 150; Lluís Graner i Baldomer Galofre, número 153 i Manuel Cusí, número 162.

³⁰ PONS, Valentí, *Inventari General del Modernisme*. Barcelona: Editorial Serbal, 2006, p. 12 "Obras modernistas por autor" i p. 88 "Obras modernistas por población".

³¹ Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona, número d'expedient 1373, signatura topogràfica 2-F-1-C-58352.

obra *Memento homo*, escultura de gran estima per a l'artista que obtingué la primera medalla a l'Exposició internacional de París del 1900.³²

L'esdeveniment crucial de Josep Balet va ser la seva prematura mort, esdevinguda el 14 de maig de 1905, a conseqüència d'una llarga malaltia.

Fig. 5. Esquela de Josep Balet i Duran.

Font: *La Vanguardia*, 14-05-1905, núm. 11572, p. 9.

Va morir amb 36 anys,³³ estava casat amb Margarida Anglada i Rivera³⁴ i havien tingut una filla, Maria Lluïsa Balet i Anglada.

14

L'Associació d'Arquitectes de Catalunya es va fer ressò de la mort de l'arquitecte, deixant constància del seu condol. A la ressenya presidencial, llegida per Eduard Mercader en la Junta general del 3 de gener de 1906, es deia:

*“Tenemos que deplorar la pérdida del joven Arquitecto don José Balet y Durán cuando de él podía esperarse un porvenir halagüeño por sus dotes personales. Temprana dolencia minó su naturaleza, llenando de desconsuelo á su familia. Roguemos á Dios para que premie sus padecimientos y resignación cristiana sufridos durante su larga enfermedad.”*³⁵

³² FONTBONA, Francesc, “Enric Clarasó i Daudí”, *Gran Enciclopèdia Catalana*, <http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0018067.xml>

³³ Així ho deixa constatat el Registre civil de l'Ajuntament de Barcelona amb data 17 de maig de 1905, publicat a *La Vanguardia*, 19-05-1905, núm. 11577, p. 7.

³⁴ Va morir l'11 de març de 1920. A la seva esquela s'indicava que era vídua de Josep Balet i Duran *La Vanguardia*, 23-03-1920, núm. 16935, p. 2.

³⁵ *Anuario para 1907. Asociación de Arquitectos de Cataluña*, p. 24.

En la mateixa Associació d'Arquitectes de Catalunya, dins del seu anuari, a la nota necrològica dels arquitectes morts durant l'any 1905 se li va dedicar un apartat:

“¿Qué menos puede hacerse que dedicar un recuerdo en estas páginas al amigo querido, al compañero inseparable en el aulal José Balet y Durán desapareció de este mundo en la plenitud de su vida y cuando estaba próximo á recoger el fruto de sus desvelos. En aquel venturoso Junio de 1905,³⁶ al salir juntos de la Escuela con el título de Arquitecto, henchidas nuestras almas de esperanzas é ilusiones, latiendo en nuestro pecho en la contemplación de las creaciones del Arte y con deseos vehementes de producir... ¿quién podía sospechar que aquel cúmulo de energías de mi amigo habían de ceder tan prontamente? ¡Y un año ha cumplido ya que disfruta del eterno descanso dejándonos para siempre!... Dejándonos para siempre... con sólo los recuerdos de su corta vida que alentó un espíritu de bondad extremada. Por sus propios méritos y las facilidades que podía darle su amante padre, conocido Maestro de Obras de esta ciudad, mi llorado amigo hubiera adquirido prontamente lo que con mucho trabajo no todos alcanzan, Díganlo sino las obras que en plena juventud produjo. Descanse en paz.”³⁷

---

³⁶ Som partidaris de pensar que es produeix una confusió amb la data i que es tracta de 1895, any recollit per *La Dinastía*, tal i com anotàvem anteriorment, i també per Valentí Pons: PONS, Valentí, *Inventari General del Modernisme*. Barcelona: Editorial Serbal, 2006, p.3 “Datos biográficos”.

³⁷ *Anuario para 1907. Asociación de Arquitectos de Cataluña*, p. 222-223. Malgrat que el redactor insinua una relació estreta amb el difunt, desconeixem de qui es tracta perquè el text no està signat.

4. Estudi iconogràfic

Can Trinxeria és un edifici entre mitgeres, format per una planta baixa i dues plantes superiors. La façana segueix una estructura ordenada en tres eixos verticals i horitzontals, a excepció d'una quarta finestra a la banda dreta inferior. La simetria no és del tot completa per les balconades centrals.

Fig. 6. Vista general de la façana de *Can Trinxeria*. Fotografia de l'autora.

La façana està revestida de sòcol i estuc imitant carreus encintats de pedra. Es tracta d'un estucat en fred que serveix per simular materials com la pedra amb la intenció de donar a la façana un aire rugós i obtenir una millor imatge de l'edifici. A Cassà de la Selva una gran quantitat de façanes estan acabades amb estucs, algunes de gran qualitat, imitant tot tipus de materials, formes i acabats superficials.³⁸

Fig. 7. Estuc de la façana de *Can Trinxeria*. Fotografia de l'autora.

³⁸ CARRERAS, Jordi, *L'Abans de Cassà: estudi urbanístic, arquitectònic i constructiu de la vila entre 1860 i 1935*. Girona: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona. Universitat de Girona, Departament d'Arquitectura i Enginyeria de la Construcció. Diputació de Girona, 2008, p. 92.

Un exemple del mateix tractament de la façana el trobaríem unes dècades després a la *Casa Jubert* (1928) al carrer Major, 5; realitzat pels constructors Josep Pla i fills.

Si comparem el plànol de Josep Balet presentat a l'Ajuntament (fig. 3) de l'any 1897 amb l'obra final, podem assegurar que es presenta un alt grau de fidelitat, per tant la idea de la decoració estava ben definida des del començament. Aquesta qüestió no acostumava a ésser tan palpable en els plànols lliurats a l'Ajuntament.

Passem a detallar els elements que componen la façana, per tal de fer un estudi iconogràfic de la identificació de cadascun d'ells, tot intentant anotar els motius i procedir a la seva anàlisi. Així treballarem aspectes formals, estilístics i iconogràfics.

4.1. Planta baixa

A la planta baixa trobem a la banda esquerra dues finestres, a continuació la porta principal i a la banda dreta una finestra de menors dimensions que les primeres.

4.1.1. Mènsoles

S'inclouen quatre mènsoles, dos a cada costat de les finestres de la banda esquerra, que sustentarien la balconada rectangular del primer pis. Les quatre mènsoles tenen el mateix model que es repeteix. A la part superior de les mènsoles hi ha els escuts amb les quatre barres que són flanquejats per dos cargols, a cada mènsula, en direcció descendent dins d'una sanefa amb el motiu de la rosassa quadrilobulada i s'acaba a la part inferior amb una espècie d'animal salvatge que podríem identificar com a mico, que queda inserit dins d'un medalló de fulles d'acant.

Fig. 8. Mènsula de la planta baixa de *Can Trinxeria*. Fotografia de l'autora.

Fig. 9. Detall del mico de la mènsula de la planta baixa de *Can Trinxeria*. Fotografia de l'autora.

La representació del mico estava present dins del bestiari medieval, citem algunes referències:

“También el simio es una imagen del demonio, pues de hecho tiene un principio, pero no tiene final, esto es, no tiene rabo, de la misma manera que el demonio, al comienzo, era uno de los arcángeles, pero no se ha encontrado su fin”.

ZAMBON, F., *Il Fisiologo*. Milano : Adelphi, 1982, pp. 81-82, núm. 45.³⁹

“Se les llama simios (simia) en lengua latina, porque la gente advierte en ellos gran similitud con la razón humana. Estas criaturas, conocedoras de los misterios de los elementos, se alegran en tiempo de luna nueva, entristeciéndose cuando hay media luna o plenilunio”.

WHITE, T.H., *The Bestiary. A Book of Beasts*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1960, pp. 34-35.⁴⁰

18

A continuació incloquem l'apreciació que fa *El Fisiólogo*, considerat el més famós dels bestiaris medievals:

*“El onagro es una imagen del diablo, porque cuando la noche, es decir, el pueblo de los gentiles, se hace igual al día, esto es, a los creyentes y a los profetas, entonces grita el onagro, o sea, el diablo. Y el simio, por esta misma razón, se apropió del papel del diablo: tuvo principio, pero no tiene final pues no tiene rabo; al principio era uno de los arcángeles, pero su fin se desconoce todavía. Con razón, pues, el simio, que no tiene rabo, no tiene belleza; pues lo más vergonzoso es carecer de rabo. Lo mismo le ocurre al diablo que no tiene fin bueno. Bien dijo, pues, El Fisiólogo”.*⁴¹

³⁹ Cita recollida per MALAXECHEVERRÍA, Ignacio, *Bestiario medieval*. Madrid: Siruela, 1986, p. 38.

⁴⁰ Cita recollida per MALAXECHEVERRÍA, Ignacio, *Bestiario medieval*. Madrid: Siruela, 1986, p. 40.

⁴¹ *El Fisiólogo Bestiario Medieval*. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2000, p. 51.

A banda de les referències medievals, exposem els significats atorgats al mico en el *Dictionnaire des symboles, emblèmes & attributs* (1897) de Maurice Pillard, artista decorador, obra publicada a París.⁴²

*"Mamífero parecido al hombre, conocido de todos.- V.1º Avaricia.- 2º Demonio.- 3º Dialéctica.- 4º Disimulo.- 5º Finura.- 6º Gusto.- 7º Ignorancia.- 8º Locura.- 9º Lujuria.- 10º Sanguinario.- 11º Talía".*⁴³

4.1.2. Capitells

A les finestres de la planta baixa, les llindes estan decorades amb diversos capitells de motius figuratius.

Fig. 10. Capitells de la banda esquerra de l'arc de la primera finestra. Fotografia de l'autora.

---

⁴² Per una recerca específica del diccionari, vegeu: LÓPEZ, Fàtima *"Dictionnaire des symboles, emblèmes & attributs* (París, 1897) de Maurice Pillard Verneuil: el simbolismo dispuesto a la ornamentación Art Nouveau", *IX Congreso Internacional de la Sociedad Española de Emblemática. Confluencia de la imagen y la palabra. Emblemática y arte retórico*, Universidad de Málaga, 25-27 de setembre de 2013 (publicació en curs).

⁴³ VERNEUIL, Maurice Pillard, *Diccionario de símbolos, emblemas y alegorías*. Prólogo de Raimon Arola. Barcelona: Obelisco, 1998, p. 150.

Fig. 11. Capitells de la banda dreta de l'arc de la primera finestra. Fotografia de l'autora.

Fig. 12. Capitells de la banda esquerra de l'arc de la segona finestra. Fotografia de l'autora.

Fig. 13. Capitells de la banda dreta de l'arc de la segona finestra. Fotografia de l'autora.

Als capitells de les dues finestres de la banda esquerra trobem alguns elements similars de conjunt i d'altres de diferents. Pel que fa a les similituds, hi ha la representació de parelles dels bustos de cavallers i dames com a personatges feudals, és a dir la vestimenta és de caire medieval. Pel que fa a les diferències, trobem capitells amb ornament vegetal de fulles d'acant, dos personatges que sustenten un escut de les quatre barres i dos monjos amb una partitura i un instrument musical.

És d'interès destacar el bust masculí de la banda esquerra de l'arc de la segona finestra que representa a un cavaller amb un casc. Es tracta d'un recurs decoratiu de caire neomedieval recurrent en l'ornamentació, així el podem trobar recollit a *El Maestro de dibujo. Nuevo curso elemental y progresivo de estudios de flores, frutos, aves y mariposas* (1853) de Jullien i Delarue.

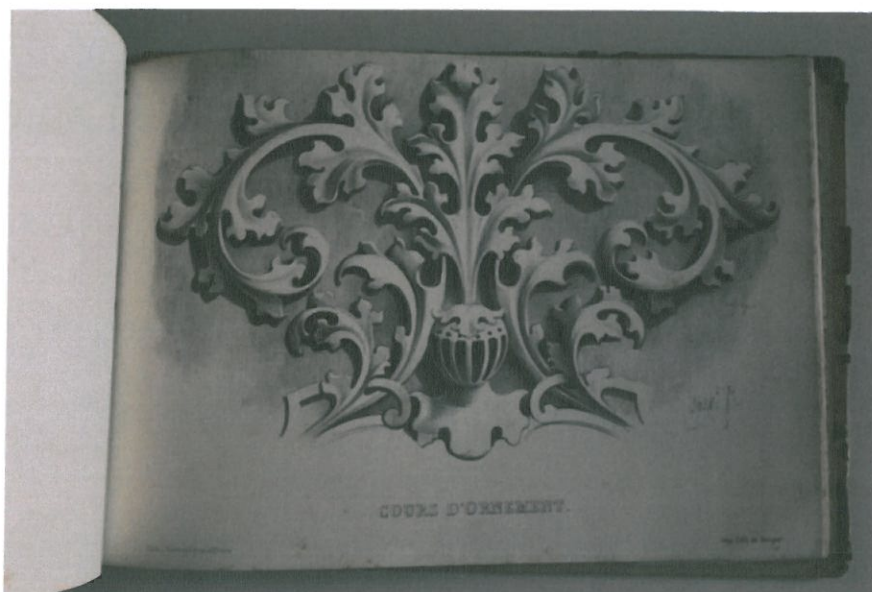

Fig. 14 . JULLIEN, DELARUE, *El Maestro de dibujo. Nuevo curso elemental y progresivo de estudios de flores, frutos, aves y mariposas*. París: Monrocq hermanos, 1853. Làmina sense numerar.
Fotografia de Cristina López.

Però és un motiu que podem relacionar amb Cassà de la Selva i amb el propietari de l'immoble. El casc de cavaller apareix englobant l'escut a la portada del llibre de Marcial de Trincheria, *Memoria sobre la Liga Aduanera Hispano-Portuguesa* (1893).

Fig. 15. Portada del llibre *Memoria sobre la Liga Aduanera Hispano-Portuguesa*. Girona: Impremta de Pablo Puigblanquer, 1893.

Si ho apliquem a altres exemples arquitectònics del municipi, ho podem identificar clarament a la part superior de les obertures de *Can Nadal* (1905), actual seu de l'Ajuntament de Cassà de la Selva des de l'any 1989,⁴⁴ en aquest cas englobat en un medalló i ornamentat amb garlandes de flors.

Fig. 16. Part superior d'una finestra de *Can Nadal* a Cassà de la Selva. Fotografia de l'autora.

També trobem un altre exemple d'escultura aplicada a Roses a la façana de la *Casa Marquès de Llinàs*, edifici de caire neomedieval. En aquest cas com a escut heràldic esculpit i similar a la portada del llibre que citàvem anteriorment.

---

⁴⁴ LLINÀS, Joan; MERINO, Jordi, *Guia del patrimoni del Gironès. Campllong, Cassà de la Selva, Llagostera, Llambilles, Quart, Sant Andreu Salou*. Girona: Consell Comarcal del Gironès. Àrea de Cultura, 2005, pp. 46-47.

Fig. 17. *Casa Marquès de Llinàs* a Roses. Escut heràldic de marbre al centre.
Fotografia de Pobles de Catalunya.

En relació a la finestra de l'extrem dret d'aquesta planta baixa, els capitells són de menors dimensions i també de menors apreciacions decoratives. En el de la banda dreta trobem la representació de fulles d'acant i en el de la banda esquerra un mico, tal i com hem vist a les mènsules.

Fig. 18. Capitell dret de la finestra de l'extrem dret. Fotografia de l'autora.

Fig. 19. Capitell esquerra de la finestra de l'extrem dret. Fotografia de l'autora.

4.1.3. Escuts

Les dues finestres de la banda esquerra de la planta baixa queden flanquejades a la seva part central per dos escuts. En el primer hi ha dos lleons que sostenen un escut amb la representació d'un dofí, en el segon són dos àngels que agafen l'escut amb la imatge d'un lleó.

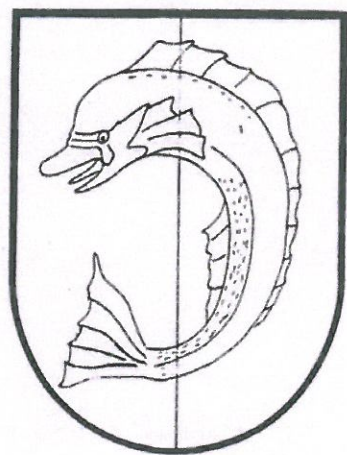
Fig. 20. El primer escut de la planta baixa. Fotografia de l'autora.

En relació a l'aparició del dofí inclòs a l'escut, segons el complet recull de Francesc d'A. Ferrer a *Heràldica catalana* (1993, 1995 i 1998), el dofí apareix a l'escut de Delfín de València⁴⁵ i en Jolit de Mallorca.⁴⁶ Roser Tey a *El cos humà i els animals en l'heràldica catalana* (2005) assenyala que, a banda de Jolit de Mallorca, també hi és a Angleria de València, Homar de Petra i Simonet de Mallorca.⁴⁷

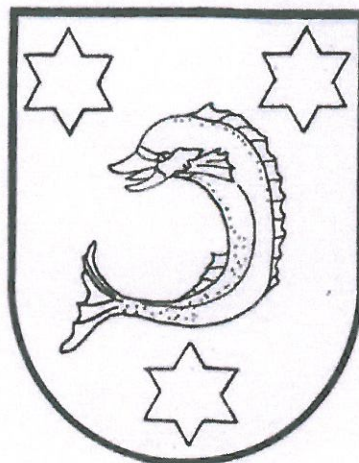
⁴⁵ FERRER, Francesc d'A., *Heràldica catalana*. Volum 1. A-F. Barcelona: Editorial Millà, 1993, núm. 1762.

⁴⁶ FERRER, Francesc d'A., *Heràldica catalana*. Volum 2. G-P. Barcelona: Editorial Millà, 1995, núm. 2855.

⁴⁷ TEY, Roser, *El cos humà i els animals en l'heràldica catalana*. Barcelona: Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, sigil·lografia, vexil·lologia i nobiliària. Col·lecció assaigs 6, 2005, p. 42. Estudi emprès sobre les diferents figures que caracteritzen l'heràldica catalana a partir del *Nobiliari general català* de Fèlix Domènech i Roura.

1.762. DELFÍN, de València

2.855. JOLIT, de Mallorca

Figs. 21-22. Escuts de Delfín de València i Jolit de Mallorca.

Font: FERRER, Francesc d'A., *Heràldica catalana*. Volum 1. A-F.

Barcelona: Editorial Millà, 1993, núm. 1762; Volum 2. G-P, núm. 2855, respectivament.

Aquest animal també tenia la seva representació dins del bestiar medieval:

“El delfín es un gran pez marino al que atrae la voz humana. Es la criatura más rápida que existe en el mar, pues lo cruza de una orilla a otra, como si volase. Pero no viaja fácilmente solo, sino que varios lo hacen juntos. Merced a ellos se percatan los navegantes de que se acerca una tempestad, cuando ven escapar a los delfines por el mar, y tropezar mientras huyen, como si el rayo los persiguiese”.

BRUNETTO, Latini, *Li Livres dou Tresor*. Los Angeles: Ed. F.J. Carmody, University of California Press, 1948, pp. 130-131 (I: 194).⁴⁸

Així també com un conjunt de diferents significats simbòlics artístics durant el Modernisme, recollits per Maurice Pillard a la seva obra *Dictionnaire des symboles, emblèmes & attributs* (1897):

*“Cetáceo. V.1º Amor.- 2º Anfitrite. 3º Andrés (santo).- 4º Apolo.- 5º Arión.- 6º Baco.- 7º Cristo.- 8º Neptuno.- 9º Respeto a los muertos.- 10º Tetis.- 11º Venus.- 12º Virgen.- 13º Velocidad”.*⁴⁹

⁴⁸ MALAXECHEVERRÍA, Ignacio, *Bestiario medieval*. Madrid: Siruela, 1986, p. 57.

⁴⁹ VERNEUIL, Maurice Pillard, *Diccionario de símbolos, emblemas y alegorías*. Prólogo de Raimon Arola. Barcelona: Obelisco, 1998, p. 68.

Fig. 23. El segon escut de la planta baixa. Fotografia de l'autora.

L'escut del lleó rampant té una relació implícita amb l'escut de Cassà, així ho recull Francesc d'A. Ferrer a *Heràldica catalana* (1993, 1995 i 1998).⁵⁰

1.273. CASSA

Fig. 24. Lleó rampant de l'escut de Cassà. Font: FERRER, Francesc d'A., *Heràldica catalana*. Volum 1. A-F. Barcelona: Editorial Millà, 1993, núm. 1273.

Malgrat que hi ha una ampla varietat de cognoms i municipis que tenen el lleó com element representatiu del seu escut, de forma molt similar al que apareix esculpit a la façana de *Can Trinxeria*.⁵¹

⁵⁰ FERRER, Francesc d'A., *Heràldica catalana*. Volum 1. A-F. Barcelona: Editorial Millà, 1993, núm. 1273.

⁵¹ FERRER, Francesc d'A., *Heràldica catalana*. Volum 1. A-F, Volum 2. G-P, Volum 3. Q-Z. Barcelona: Editorial Millà, 1993, 1995 i 1998. A partir del buidat de l'obra presentem la relació: Abadia de València, Admirat de Provença, Agramont, Altarriba de Vic, Amador de València, Anglada del Rosselló, Argentona de Barcelona, Arrufat de Tarabaus, Avinyó de Banyoles, Bas d'Igualada, Bastida de Barcelona, Belloch, Benet, Bennesar de Mallorca, Biert de Barcelona, Bonany, Bort, Camós, Canet de Canet, Carcassona de Lleida, Castellblanch, Codalet del Rosselló, Conesa de Girona, Cucaller,

El lleó obté una gran rellevància dins dels bestiaris medievals, passem a incloure algunes referències:

“Lo que en griego se llama “león”, significa “rey” en francés. El león, de varias formas, domina a muchos animales; por eso es rey el león. Escuchad ahora sus propiedades. Tiene la expresión ardiente, el cuello grueso y con melena; el pecho, por delante, es cuadrado, valiente y agresivo; los cuartos traseros, delgados; tiene una gran cola, y las patas lisas y ágiles junto a los pies; los pies, gruesos y cortados, con uñas largas y curvadas. Cuando tiene hambre, enfurecido, trata a los animales igual que a ese asno que rebuzna y vocea. Escuchad, pues, con toda certidumbre la significación de esto. El león significa el Hijo de la virgen María; es, sin duda alguna, el rey de todos los hombres; por su propia naturaleza, tiene poder sobre todas las criaturas”.

THAÛN, Philippe, *Le Bestiaire*. Paris: Ed. E. Walberg, H. Möllen, 1900, pp. 25-27.⁵²

*“El león posee tres particularidades. La primera es que cuando va olfateando por la selva y le alcanza el olor del cazador, entonces, donde quiera que vaya, borra con la cola las huellas para que el cazador pueda seguir su rastro, llegue hasta su guarida y le cace (...). La segunda particularidad del león es que cuando está durmiendo sus ojos velan permaneciendo abiertos. (...) Su tercera particularidad es que cuando la leona pare su cachorro, éste nace muerto y lo cuida durante tres días, hasta que el tercero llega el padre, lanza su aliento sobre el rostro del leoncillo y lo resucita”.*⁵³

27

Dach, Desplà de Barcelona, Desprat, Domingo, Enyego, Erill, Fiveller de Barcelona, Fonolleda, Ager de Tremp, Arrufat de Taravaus, Barnigal, Bartol, Coralt, Gascó, Guasch, Jaubert, Junyent de Barcelona, Lena, Llanés de Reus, Llanza del Fou, Llaudes de Besalú, Lleopart de Barcelona, Lleu de Barcelona, Llo del Rosselló, Llobregat de Barcelona, Majà d’Urgell, Maris de Barcelona, Mataró de Mataró, Matoro, Mauleon de Pallars, Meià de La Seu d’Urgell, Meià, Melany de Girona, Milans d’Arenys de Mar, Milany de Torelló, Milany, Moià, Montanyó, Moyà de Moià, Mur, Negrell d’Orri, Ortigó, Peguera, Pellicer de Ripoll, Peratallada, Gomerell, Gramunt de la Seu d’Urgell, Llaurador, Llobregat, Lluqui, Madrigal, Martorell, Milans d’Arenys de Mar, Montagut, Montanyó, Montsó, Morlanes, Otger de Verges, Prata, Queralt, Rabós, Rafart, Ramonat, Rebollet, Riambau, Ribelles, Ribot, Ripoll, Riu, Rius, Roger, Rufac de Torroella de Montgrí, Saga, Sampsó de Girona, Sanfó, Santlluís, Santvicens, Selvatge, Serrió, Só del Rosselló, Socarrats, Torner, Torrent d’Albons, Torrent de Sardenya, Travi, Valeta, Valldaura, Vedruna, Veneto, Vengut, Vernigal, Avinyó, Codalet del Rosselló.

⁵² Cita recollida a MALAXECHEVERRÍA, Ignacio, *Bestiario medieval*. Madrid: Siruela, 1986, pp. 23-24.

⁵³ *El Fisiólogo Bestiario Medieval*. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2000, pp. 15-16.

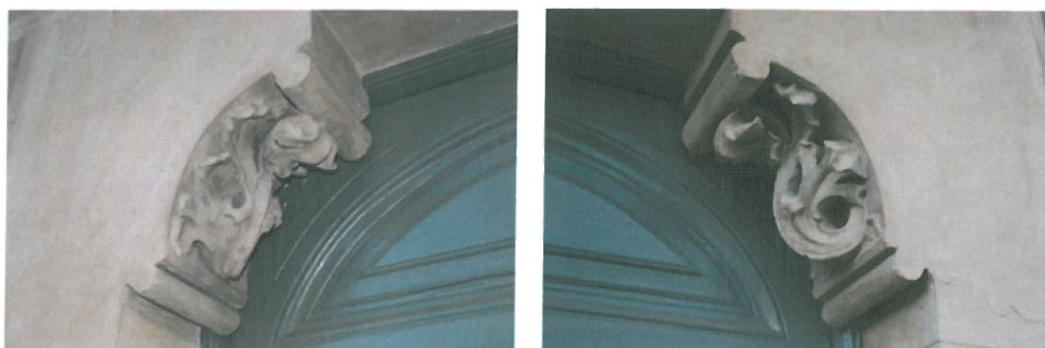

És una tradició de força simbòlica que arribà al Modernisme, constatat a partir de la diversitat de significats en ús a final del segle XIX:

“León. Mamífero muy común en África.- V.1º Adrián (santo).- 2º Ambición.- 3º Cibeles.- 4º Clemencia.- 5º Cólera.- 6º Colérico.- 7º Cristo.- 8º Daniel.- 9º David- 10º Demonio.- 11º Fuerza.- 12º Generosidad.- 13º Hércules.- 14º Humildad.- 15º Jerónimo (santo).- 16º Joel.- 17º Julio.- 18º Limosna.- 19º Marcos (santo).- 20º Orgullo.- 21º Pablo (santo).- 22º Razón.- 23º Religión.- 24º Salomón.- 25º Sansón.- 26º Tierra.- 27º Valor.- 28º Zodíaco.”⁵⁴

4.1.4. Porta principal

A la porta principal d'accés a l'edifici, la decoració es redueix a l'escultura aplicada a l'intradós de l'arc on es representen fulles d'acant.

Figs. 25-27. Intradós de l'arc i detalls de la porta principal. Fotografies de l'autora.

⁵⁴ VERNEUIL, Maurice Pillard, *Diccionario de símbolos, emblemas y alegorías*. Prólogo de Raimon Arola. Barcelona: Obelisco, 1998, pp. 128-129.

4.1.5. Ferro: picaportes i reixes

El treball de ferro utilitzat als picaportes de l'entrada principal i les reixes de les finestres és d'una qualitat considerable.

Figs. 28-29. Picaportes de la porta principal. Fotografies de l'autora.

29

Els picaportes estan realitzats de ferro fos, i ha tingut força ús perquè l'eix de la peça basculant ha estat soldat, i originàriament aquests anaven reblats, i no té les senyals d'òxid com podem veure en els barrots de la reixa.

La representació correspon al coll estilitzat d'un cisne que adopta la funció de picaporta. És un animal que estava present als bestiars medievals:

“El cisne, “olor”, es un ave a la que los griegos llaman “cygnus”. Se denomina “olor” porque sus plumas son “todas” blancas. ¿Quién ha oído hablar jamás de un cisne negro? Y la palabra griega para designar “todo” es “holos”. Se llama “cygnus” en griego debido a su canto, pues produce una dulce música con notas melodiosas. Dicen, también, que la razón por la que canta tan hermosamente es porque tiene un cuello largo y curvado, y es obvio que la voz vibrante ha de producir una magnífica música al ir girando por las largas curvas”.

WHITE, T.H., *The Bestiary. A Book of Beasts*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1960, pp. 118-119.⁵⁵

⁵⁵ Cita recollida a MALAXECHEVERRÍA, Ignacio, *Bestiario medieval*. Madrid: Siruela, 1986, p. 58.

“Existe un ave llamada cisne. El “Fisiólogo” dice que hay un país donde cantan tan bien y tan hermosamente, que su voz es una auténtica melodía para el oído, que cuando se toca el arpa en su presencia, se acompañan todos con el arpa, del mismo modo que el tambor se acuerda a la flauta. Y es fama que cantan mejor el año en que deben morir; de tal modo que las gentes del país, cuando oyen a uno de hermoso canto, dicen: “Éste morirá con el año”.

BEAUVAIS, Pierre, “Le Bestiaire”, CAHIER, CH., MARTIN, A., *Mélanges d’Archéologie, d’histoire et de littérature*, Vol. 3.
Paris : Poussielgue-Rusand, 1853.⁵⁶

Maurice Pillard a la seva obra *Dictionnaire des symboles, emblèmes & attributs* (1897) anotava els següents significats sobre el cigne:

*“Ave acuática,- V. 1º Agua.- 2º Apolo.- 3º Benignidad.- 4º Leda.- 5º Poesía.- 6º Venus”.*⁵⁷

En relació a les reixes, la construcció s'ha fet amb dos tipus de ferro, hi ha ferro fos (les macolles, peces que abracen les flors de dalt –que podríem identificar com a lliris–, sota les peces ogivals i sota el dracs) i ferro dolç, forjat en calent i ancorat a la resta de la reixa per reblons, les peces circulars de la part de baix i les entre barrots de la part superior de forma ogival. Pel que fa als barrots verticals en salomònic i cap de drac a primera vista semblaria que s'ha empleat ferro fos.⁵⁸

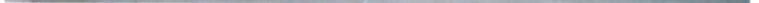
30

⁵⁶ MALAXECHEVERRÍA, Ignacio, *Bestiario medieval*. Madrid: Siruela, 1986, p. 59.

⁵⁷ VERNEUIL, Maurice Pillard, *Diccionario de símbolos, emblemas y alegorías*. Prólogo de Raimon Arola. Barcelona: Obelisco, 1998, p. 56.

⁵⁸ Sobre les dades referents al ferro, hem comptat amb l'assessorament de Jaume de Bargas i Fàbregas. Mestre industrial per l'Escola Tècnica Professional del Clot (Barcelona) i és serraller de professió. L'any 2006, a proposta del Gremi de Serrallers, fou reconegut com a mestre artesà per la Generalitat de Catalunya.

Figs. 30-33. Reixa i detalls de les finestres de la banda esquerra de la planta baixa.
Fotografies de l'autora.

Figs. 34-35. Reixa i detall de la finestra de la banda dreta de la planta baixa.
Fotografies de l'autora.

Per contextualitzar el treball de ferro modernista a Cassà de la Selva trobem algunes reixes coetànies que tenen una magnífica qualitat artística, com és el cas de *Can Figueras* (1882-1918/20)⁵⁹ amb la representació de lliris i roses, realitzades per Serreta.

32

4.2. Primer pis

4.2.1. Finestres

A les tres finestres del primer pis trobem arcs conopials i lobulats al més pur estil medieval amb capitells i altres decoracions a l'intradós d'ornamentació vegetal, concretament fulles d'acant com en altres espais de la façana que ja hem anotat. Les tres finestres són iguals i presenten la mateixa decoració.

⁵⁹ LLINÀS, Joan; MERINO, Jordi, *Guia del patrimoni del Gironès. Campllong, Cassà de la Selva, Llagostera, Llambilles, Quart, Sant Andreu Salou*. Girona: Consell Comarcal del Gironès. Àrea de Cultura, 2005, pp. 42-43.

Figs. 36-38. Les tres finestres del primer pis. Fotografies de l'autora.

4.2.2. Balconada rectangular: escena de caça

A la banda esquerra, que agruparia dues finestres, es disposa la balconada rectangular que aporta a la façana una presència destacada i li atorga volum.

Fig. 39. Visió general de la balconada rectangular del primer pis. Fotografia de l'autora.

Fig. 40. Detall de la banda dreta de la balconada. Fotografia de l'autora.

Fig. 41. Detall de la banda esquerra de la balconada. Fotografia de l'autora.

A la balconada, ricament decorada, es representa una escena de caça. Apareixen esculpits: el caçador, una parella de gossos i una llebre. A la banda dreta apareix representat un caçador amb el seu corn, amb la vestimenta de caire feudal. Al centre hi ha dos gossos i cap a la banda esquerra la llebre que persegueixen.

Enric Bagué, Joaquim Carreras i Obdúlia Gutiérrez a *Cassà de la Selva. 30 Quaderns de la Revista de Girona. 17 monografies locals* (1990) indicaven que la pràctica de la caça del senglar és habitual entre els cassanencs des d'antic. Inclouen un fragment de *Narracions de tapers* de J. Domingo Alemany publicat l'any 1933:

35

*“Recordava, també, la narració que més m’emocionava: la caça del senglar. Escoltem-los: sempre els caçàvem en les muntanyes. Gavarres on hi tenen morada perpètua. Sortíem a trenc d’alba, la nostra canilla eren les trompetes que amb uns lladrucs de satisfacció anunciaven la sortida del poble. Alguns senyorets de Sant Feliu, amics nostres, solien acompanyar-nos lluint escopetes de dos canons. Vestien “com comedians”, una llarga faixa de cartutxos enrotllava la seva cintura. Nosaltres érem viu contrast”.*⁶⁰

L'escena del caçador fa referència a l'escut de Cassà de la Selva amb el seu component de càrrega simbòlica i significat dins del context del municipi i que alhora creà la problemàtica en referència al terme “caçà” o “cassà”,⁶¹ que ha generat diversos escrits al respecte.⁶²

⁶⁰ BAGUÉ, Enric; CARRERAS, Joaquim; GUTIÉRREZ, Obdúlia, *Cassà de la Selva. 30 Quaderns de la Revista de Girona. 17 monografies locals*. Olot: Diputació de Girona. Caixa de Girona, 1990, p. 11.

⁶¹ Sobre aquest darrer concepte i les xerrades organitzades l'any 1979 per la Colla Excursionista, vegeu: BAGUÉ, Enric; CARRERAS, Joaquim; GUTIÉRREZ, Obdúlia, *Cassà de la Selva. 30 Quaderns de la Revista de Girona. 17 monografies locals*. Olot: Diputació de Girona. Caixa de Girona, 1990, p. 24.

⁶² En podem citar: CALZADA, José, *El nombre de Cassà de la Selva*. Gerona: Diputación Provincial de Gerona. Sección de Estudios de administración local, 1974.

L'escena del caçador més antiga que es coneix al poble és la del retaule de l'altar major de l'església acabat l'any 1708. Representa un caçador del segle XVII vestit amb casaca, polaines, barret semblant a un tricorn i escopeta de canó llarg, amb un gos, una llebre i un arbre.⁶³ El 1857 l'Ajuntament oficialitzà l'escut del caçador.⁶⁴ Posteriorment, als anys trenta es començà a qüestionar la figura del caçador⁶⁵ i la Colla Excursionista inicià el 1983 els tràmits per a resoldre la confusió. La manca d'acord entre els erudits locals, va propiciar la realització d'un estudi a càrrec d'Armand de Fluvià, especialista i heraldista oficial de la Generalitat de Catalunya,⁶⁶ que identificà el 1921 l'escut de l'escena de caça en un estudi de Víctor Oliva.⁶⁷

Si procedim a l'anàlisi dels animals, Miquel Juanola al seu estudi "¿Cuál es el blasón municipal de Cassà?" dins de *Reportajes históricos de Cassà* (1958) feia referència al significat del gos negre dins de l'escut de Cassà de la Selva, això en certa manera ho podem aplicar a la representació esculpida:

"Párrafo aparte merece el can que figura entre los dos árboles. Párrafo aparte, decimos, porque es precisamente en ese perro negro, corriendo como sobre un terraplén poblado de encinas, en el que se nos antoja ver nada menos que el mejor símbolo de la gloria cumbre de Cassà. Y es que no olvidamos que una de las dos representaciones que la heráldica cifra en el perro, es la de significar el guerrero esforzado que arroja al enemigo fuera de los límites de su territorio; como no olvidamos tampoco cuanto se esforzó el pueblo de Cassà en su lucha secular contra el señor del Castillo y cómo consiguió alejarlo del término municipal". ⁶⁸

⁶³ BAGUÉ, Enric; CARRERAS, Joaquim; GUTIÉRREZ, Obdúlia, *Cassà de la Selva. 30 Quaderns de la Revista de Girona. 17 monografies locals*. Olot: Diputació de Girona. Caixa de Girona, 1990, p. 25.

⁶⁴ BAGUÉ, Enric; CARRERAS, Joaquim; GUTIÉRREZ, Obdúlia, *Cassà de la Selva. 30 Quaderns de la Revista de Girona. 17 monografies locals*. Olot: Diputació de Girona. Caixa de Girona, 1990, p. 25; JUANOLA, Miquel, "¿Cuál es el blasón municipal de Cassà?", *Reportajes históricos de Cassà*. Cassà de la Selva: Colla Excursionista Cassanenca, 1958, p. 47.

⁶⁵ Per a un seguiment de la problemàtica, vegeu: BOSCH, Josep, "L'escut de Cassà?", *Llum i guia*, febrer 1985, p. 20-21; BOSCH, Josep, "Quin és l'escut de la vila?", *Llum i guia*, ?, pp. 12-13; SALA, Joan, "A la recerca de l'escut municipal perdut el perquè del nostre actual blasó de la fulla", *Llum i guia*, desembre 1983, p. 29; *Llum i guia*, gener 1984, p. 16; març 1984, pp. 12-13.

⁶⁶ BAGUÉ, Enric; CARRERAS, Joaquim; GUTIÉRREZ, Obdúlia, *Cassà de la Selva. 30 Quaderns de la Revista de Girona. 17 monografies locals*. Olot: Diputació de Girona. Caixa de Girona, 1990, p. 25.

⁶⁷ BOSCH, Josep, "Quin és l'escut de la vila?", *Llum i guia*, ?, p. 13.

⁶⁸ JUANOLA, Miquel, "¿Cuál es el blasón municipal de Cassà?", *Reportajes históricos de Cassà*. Cassà de la Selva: Colla Excursionista Cassanenca, 1958, p. 50.

Maurice Pillard a la seva obra *Dictionnaire des symboles, emblèmes & attributs* (1897) indicava diversos significats simbòlics al gos:

“Perro. Animal doméstico. -V.1º Agosto. -2º Apego. -3º Apóstatas. -4º Avaricia. -5º Bernardo (santo). -6º Caza. -7º Ciencia. -8º Cólera. -9º Diana. -10º Domingo de Guzmán (santo). -11º Envidia. -12º Fe. -13º Ferocidad. -14º Fidelidad. -15º Gentiles. -16º Gula. -17º Hécate. -18º Hereje. -19º Huberto (santo). -20º Humildad. -21º Imprudencia. -22º Judíos. -23º Obediencia. -24º olfato. -25º Pereza. -26º Riña. -27º Roque (santo)”.⁶⁹

Un dels animals de l'entorn de Cassà de la Selva és el conill de bosc.⁷⁰ A les Gavarres, el senglar és el mamífer més gran i a la plana hi ha la llebre i el conill.⁷¹

Maurice Pillard a la seva obra *Dictionnaire des symboles, emblèmes & attributs* (1897) indicava referent a la llebre:

“Animal muy conocido en nuestros campos y que tiene fama de cobarde. V. 1º Caza. -2º Cobardía. -3º Invierno. -4º Martín (santo). -5º Miedo. -6º Oído. -7º Timidez”.⁷²

4.2.3. Balconada semicircular: escena de Sant Jordi

Al costat de la balconada rectangular hi ha una altra que adopta la forma semicircular. A la part central d'aquest balcó hi ha esculpida una cinta de garlanda que ens indica l'any en què fou realitzada la casa, amb números romans.

⁶⁹ VERNEUIL, Maurice Pillard, *Diccionario de símbolos, emblemas y alegorías*. Prólogo de Raimon Arola. Barcelona: Obelisco, 1998, p. 172.

⁷⁰ MASSA, Joaquim, *Cassà de la Selva. El medi social i cultural*. Cicle mitjà 1. Cassà de la Selva: Pagès, 2006, p. 35.

⁷¹ BORRELL, Miquel (coord.); GRAU, Dolors, *Cassà de la Selva*. Cassà de la Selva: Ajuntament de Cassà de la Selva, 2003, p. 2.

⁷² VERNEUIL, Maurice Pillard, *Diccionario de símbolos, emblemas y alegorías*. Prólogo de Raimon Arola. Barcelona: Obelisco, 1998, p. 130.

Fig. 42. Detall de la balconada semicircular del primer pis. Fotografia de l'autora.

A la base de la balconada semicircular es representa una escena de Sant Jordi lluitant amb el drac. Es tracta d'una composició d'escultura aplicada de gran qualitat tècnica i artística que engloba i adopta les figures al marc.

Fig. 43. Escena de Sant Jordi a la balconada semicircular del primer pis. Fotografia de l'autora.

La figura de Sant Jordi fou una constant en l'escultura aplicada a l'arquitectura que restà present en les obres del Modernisme, sobretot en les edificacions de Josep Puig i Cadafalch (*Casa Martí*, *Casa Garí*, *Casa Amatller*, *Casa Quadras*, etc) i en algunes de Lluís Domènech i Montaner, com la *Casa Lleó i Morera*. L'elecció del tema professa un marcat caràcter nacionalista.⁷³ Un exemple similar apareix representat a la *Casa Martí* (1895-1898) de l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch a Barcelona.

⁷³ MARÍN, Maria Isabel, "L'escultura aplicada a l'arquitectura", *El Modernisme a l'entorn de l'arquitectura*. Barcelona: Edicions l'Isard, 2002, p. 226.

Fig. 44. Escultura de Sant Jordi amb el drac de la *Casa Martí* a Barcelona.

Font: SAYRACH, Narcís; BANCELLS, Consol (fotografies), *Sant Jordi a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2014, p. 265.

En aquest context, la figuració del drac està totalment lligat a la llegenda de Sant Jordi, però també volem anotar que era un animal present als bestiaris medievals:

“El dragón es la mayor de todas las serpientes, y en realidad de todos los seres vivos que hay en la tierra. Los griegos lo llaman “draconta”, y esto ha pasado al latín bajo el nombre de “draco”. Cuando el dragón sale de la cueva, a menudo se eleva a los cielos, y el aire a su alrededor se vuelve ardiente. Tiene cresta, boca pequeña y un estrecho gáznate a través del cual toma aliento o saca la lengua. Por otra parte, su fuerza no está en los dientes, sino en la cola, y hace daño con sus golpes más que con sus picaduras. Así, es inofensivo en lo que atañe al veneno. Pero dicen que no necesita veneno para matar, ya que, si se enrosca en torno a alguien, lo mata de esa forma”.

39

WHITE, T.H., *The Bestiary. A Book of Beasts*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1960, pp. 165-167.⁷⁴

Maurice Pillard a la seva obra *Dictionnaire des symboles, emblèmes & attributs* (1897) atribuïa els següents significats al drac:

*“Animal fabuloso. Se le suele representar con alas, cola de serpiente y vomitando fuego.- V.1º África.- 2º Baco.- 3º Carro.- 4º Daniel.- 5º Demonio.- 6º Envidia.- 7º Felipe (santo).- 8º Fuerza.- 9º Infierno.- 10º Jerónimo (santo).- 11º Jorge (santo).- 12º Mal.- 13º Margarita (santa).- 14º Mateo (santo).- 15º Miguel (santo).- 16º Obediencia.- 17º Orgullo.- 18º Prudencia.- 19º Religión.- 20º Vanidad”.*⁷⁵

⁷⁴ MALAXECHEVERRÍA, Ignacio, *Bestiario medieval*. Madrid: Siruela, 1986, pp. 180-181.

⁷⁵ VERNEUIL, Maurice Pillard, *Diccionario de símbolos, emblemas y alegorías*. Prólogo de Raimon Arola. Barcelona: Obelisco, 1998, p. 75.

Tota l'escena queda guarnida a partir de la composició organicista amb dinàmica de cercles de fulles d'acant. Hem anat veient que en altres motius de les escultures aplicades que decoren les obertures de la façana de *Can Trinxeria* es representen les fulles d'acant. Es tracta d'un vegetal que estava present en la decoració des de l'antiguitat però que és recurrent a l'època medieval i que s'utilitza assíduament al Modernisme. En el cas del neogòtic estableix una referència al Gòtic florit dels segles XV i XVI.

El llenguatge de les flors ens proporciona el simbolisme de l'acant, agafarem com a referència el diccionari de major difusió a Barcelona durant la segona meitat del segle XIX fins a inicis del XX, *El lenguaje de las flores y el de los colores adicionado con el de la sombrilla y pañuelo, emblemas de las flores y colores. El valor real que tienen los ojos negros y los azules* signat pel pseudònim de Florencio Jazmín:

“Artes. Los antiguos encontraban la hoja de acanto tan graciosa, que adornaban con ella sus muebles, sus vasos y sus más preciosos trajes. Virgilio nos pinta el vestido de Helena bordado en relieve con hojas de acanto.

*De Alcimedon conservo todavía
Un precioso trabajo. Cada vaso
En el asa presenta al que lo mira
El follaje imitado del Acanto*

40

Virgilio

Este bello modelo de las artes ha llegado á ser su emblema, y podría serlo hasta del mismo genio que es el que sobresale en ellas. Si algún obstáculo se opone al desarrollo del acanto, le vemos redoblar sus esfuerzos y vegetar con mayor vigor; del mismo modo que el genio se eleva y aumenta á proporción de los obstáculos que se le presentan y que el mismo no podría vencer. Refiérense que el arquitecto Calímaco al pasar junto á la tumba de una virgen, muerta pocos días antes de efectuar un feliz himeneo, movido de tierna piedad, se aproximó á regar allí algunas flores, más otra ofrenda había precedido á la suya. La nodriza de la doncella, reuniendo las flores y el velo que debían servir á aquella de adorno en sus bodas, las colocó en una cestilla que puso á inmediaciones del sepulcro sobre una planta de acanto, y la cubrió después con una teja ancha. A la primavera siguiente, las hojas de acanto abrazaron la cesta; pero detenidas por las orillas de la teja, se encorvaron y cerraron hacia sus extremidades. Calímaco sorprendido con esta decoración campestre,

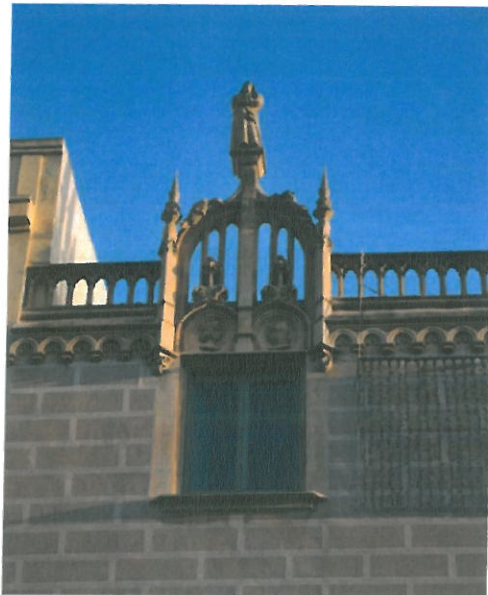
que parecía la obra de las Gracias llorosas, sacó de ella el capitel de la columna corintia, ornamento bello que aún admiramos é imitamos".⁷⁶

A Cassà de la Selva trobem altres exemples d'escultura aplicada modernista amb la representació de l'acant, com és el cas de les façanes de *Can Nadal* (1905), la *Sala Gala* (1910) i els habitatges que hi ha al carrer Xavier Carbó, números 5 i 29, per citar alguns exemples.

4.3. Segon pis

4.3.1. Finestres amb pinacles

A l'últim pis es disposen tres finestres d'arc de mig punt dividit en dues parts mitjançant un pilar. A la part inferior d'aquests arcs trobem medallons que representen bustos de perfil de personatges medievals. El coronament de l'edifici es soluciona a partir de pinacles, es tracta d'una solució adoptada per a esglésies i catedrals gòtiques i que després es recuperà al Modernisme, com és el cas de l'edifici d'administració de l'*Hospital de la Santa Creu i Sant Pau* (1902-1913) de Barcelona, per citar un exemple. Els pinacles de la façana de *Can Trinxeria* són diferents escultures exemptes representades de cos sencer i amb vestimenta d'influència medieval que coronen la façana. La cornisa es recobreix amb una cornisa d'arcs de mig punt i ogivals.

⁷⁶ JAZMÍN, Florencio, *El lenguaje de las flores y el de los colores adicionado con el de la sombrilla y pañuelo, emblemas de las flores y colores. El valor real que tienen los ojos negros y los azules. Edición aumentada con varias poesías alusivas á las flores. Diez magníficos cromos.* Barcelona: Saurí y Sabater Editores, 1894 (4a ed.). Facsímil. Palma de Mallorca: José J. de Olañeta, 2004, pp. 35-36.

Figs. 45-47. Els tres pinacles del coronament. Fotografies de l'autora.

5. A mode de conclusió

La documentació conservada i les dades consultades no ens permeten saber per quin motiu Josep de Trincheria i Güitó decidí encarregar a l'arquitecte Josep Balet i Duran la reforma del seu habitatge. Una possible hipòtesi podria ser que l'arquitecte de *Can Trinxeria* conegués a Fèlix d'Azúa i de Pastors, germà de l'Adelina, dona de Josep de Trincheria, que estudià a l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona, uns anys més tard que Balet.⁷⁷ Altres possibilitats podrien ser la recomanació d'algun conegut en comú. Si més no, de les poques obres que hem pogut atribuir a Josep Balet, cap altra va fer per Girona. També és del tot significatiu que no se seleccionés al mestre d'obres Josep Pla o a l'arquitecte Isidre Bosch i Bataller, que com hem pogut veure al llistat d'edificis modernistes, van tenir una destacada producció a Cassà de la Selva. No seria desencaminat pensar, que es volgués contractar a un arquitecte d'una altra ciutat per a diferenciar-se de l'arquitectura del propi poble i així donar l'aparença de distinció, un recurs recurrent per la burgesia de l'època. La mateixa problemàtica es pot traslladar als artesans col·laboradors dels quals desconeixem l'autoria. Hem de remarcar el bon treball en escultura que ens permet orientar-nos cap a un escultor de destacada qualitat tècnica i artística. Coneixem que més tard, Josep Balet va treballar amb Enric Clarasó, un important escultor modernista, però no podem atribuir l'autoria per manca de proves.

43

En relació a la decoració de la façana de *Can Trinxeria*, en general, tots els elements escultòrics i arquitectònics que confeccionen la façana s'inclouen dins del vocabulari de l'arquitectura civil del Gòtic català, en què es fa una reinterpretació a final del segle XIX. Observem que l'estil neomedieval escollit està en context històric amb altres edificis medievals de la pròpia vila, per exemple veiem una relació dels arcs conopials i lobulats de la primera planta que són similars a *Can Frigola i la Torre Salvana* (segle XVI i Gòtic), el més destacat edifici medieval del poble. La recuperació de l'Edat Mitjana té un component ideològic de la Renaixença catalanista, això ho veiem també amb l'elecció de representar la bella escultura de Sant Jordi. A més, també s'ha de precisar que l'elecció d'estils historicistes per a la decoració dels habitatges atorgava una certa tradició d'importància senyorial a les famílies de la nova burgesia o remarcava els llinatges de major tradició. En el cas de l'escut del lleó podria haver la relació iconogràfica amb Cassà però no podem indicar cap de familiar. Malgrat que coneixem que havia alguns referents nobiliaris dins de la nissaga Trincheria. Miquel Juanola al seu estudi "Asalto y quema del Castillo" dins de *Reportajes históricos de Cassà* (1958), indica que a Josep de Trincheria –avantpassat de qui encarregà la reforma de la façana de *Can Trinxeria*– Carles II li atorgà el títol de gentilesa i noble de la Corona d'Aragó. També Blas de

⁷⁷ GRAU, Dolors; MUNDET, Joaquim, *Descripció i notícies històriques de can Trincheria*. Arxiu Municipal Cassà de la Selva, Ajuntament de Cassà de la Selva, setembre 2009.

Trincheria pertanyia a l'arma d'Enginyers, que fou alcalde de Melilla i Comandant general del regne d'Aragó.⁷⁸

El conjunt escultòric més destacat de la façana és, sens dubte, l'escena de la caça, malgrat que l'escena de Sant Jordi és de gran qualitat, però a ésser de menors dimensions i estar en una perspectiva no tan visible, perd representativitat en comparació a la de la caça. En aquest sentit sí que podem indicar un vincle amb el propi municipi de Cassà de la Selva, donat que en el moment de projectar la façana estava vigent la representació del caçador a l'escut del poble. Així es representa un tema local que havia d'ésser reconegut per tots els veïns de la vila del Gironès.

En comparació als altres edificis modernistes de Cassà de la Selva, *Can Trinxeria* és el millor immoble d'estil neomedieval que hi ha al poble. En termes generals, el Modernisme a Cassà de la Selva té obres de bona qualitat artística i tècnica, així ho podem corroborar a partir de l'estudi de la façana de *Can Trinxeria* i després d'una primera visió de conjunt de la producció. Considerem que aquestes obres requereixen d'un estudi en profunditat que podria ser d'interès cultural i historicoartístic per al municipi i que conseqüentment generaria la difusió a partir del turisme. La mateixa consideració pot ser extensible a altres pobles de Girona.

---

⁷⁸ Miquel Juanola al seu estudi "¿Asalto y quema del Castillo" dins de *Reportajes históricos de Cassà* (1958), pp. 272-273.

6. Bibliografia

- *Cassà de la Selva*. Barcelona: Viena columna. Col·lecció: imatges i records, 1998.
- *Catàleg de béns protegits. Catàleg del patrimoni arquitectònic (refós)*. Cassà de la Selva: Ajuntament de Cassà de la Selva. Pla d'ordenació urbanística municipal, 2009.
- *El Fisiólogo Bestiario Medieval*. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2000.
- ALVARADO, Joaquim, "La defensa dels interessos surers des de Cassà de la Selva. Marçal de Trincheria i de Bolós (1838-1898)", *Quaderns de la Selva*, núm. 17, 2005, pp. 105-125.
- BAGUÉ, Enric; CARRERAS, Joaquim; GUTIÉRREZ, Obdúlia, *Cassà de la Selva. 30 Quaderns de la Revista de Girona. 17 monografies locals*. Olot: Diputació de Girona. Caixa de Girona, 1990.
- BASSEGODA, Joan, *Modernisme a Catalunya*. Barcelona: Nou Art Thor, 1988.
- BORRELL, Miquel (coord.); GRAU, Dolors, *Cassà de la Selva*. Cassà de la Selva: Ajuntament de Cassà de la Selva, 2003.
- BOSCH, Josep, "L'escut de Cassà?", *Llum i guia*, febrer 1985, pp. 20-21.
- BOSCH, Josep, "Quin és l'escut de la vila?", *Llum i guia*, ?, pp. 12-13.
- BRACONS, Josep, "Els medievalismes en l'arquitectura modernista" a FONTBONA, Francesc, (dir.), *El Modernisme*. Vol. II: A l'entorn de l'arquitectura. Barcelona: Edicions L'Isard, 2002, pp. 103-112.
- CALZADA, José, *El nombre de Cassà de la Selva*. Gerona: Diputación provincial de Gerona. Sección de Estudios de administración local, 1974.
- CARRERAS, Jordi, *Cassà de la Selva 1860-1935, Urbanisme, arquitectura i construcció*. Treball final de carrera dirigit per Ramon Ripoll. Universitat de Girona. Escola Politècnica Superior. Departament Arquitectura i Enginyeria de la Construcció, juny 1999.
- CARRERAS, Jordi, *L'Abans de Cassà: estudi urbanístic, arquitectònic i constructiu de la vila entre 1860 i 1935*. Girona: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona. Universitat de Girona, Departament d'Arquitectura i Enginyeria de la Construcció. Diputació de Girona, 2008.

- CASANOVAS, M. Dolors; CASTELLS, Ramon; FERRER, Miquel, *Catàleg del patrimoni arquitectònic de Cassà de la Selva*, 1987.
- CIRICI, Alexandre, *El Arte modernista catalán*. Barcelona: Aymar, 1951.
- FERRER, Francesc d'A., *Heràldica catalana*. Volum 1. A-F, Volum 2. G-P, Volum 3. Q-Z. Barcelona: Editorial Millà, 1993, 1995 i 1998.
- FREIXA, Mireia, *El Modernisme a Catalunya*. Barcelona: Biblioteca Cultural Barcanova, 1991.
- FULCARÀ, Maria Dolors, *Girona i el Modernisme. Contribució a la història dels ambients polític-culturals del començament de segle*. Girona: Masó. Colección de monografías del Instituto de Estudios Gerundenses, núm. 5, 1976.
- GENER, Joan, *Apunts d'història de Cassà de la Selva*. Cassà de la Selva: Colla Excursionista Cassanenca, 1970.
- GRAU, Dolors; MUNDET, Joaquim, *Descripció i notícies històriques de can Trincheria*. Arxiu Municipal Cassà de la Selva, Ajuntament de Cassà de la Selva, setembre 2009.
- JUANOLA, Miquel, *Reportajes históricos de Cassà*. Cassà de la Selva: Colla Excursionista Cassanenca, 1958.
- JULLIEN, DELARUE, *El Maestro de dibujo. Nuevo curso elemental y progresivo de estudios de flores, frutos, aves y mariposas*. París: Monrocq hermanos, 1853.
- LLINÀS, Joan; MERINO, Jordi, *Guia del patrimoni del Gironès. Campllong, Cassà de la Selva, Llagostera, Llambilles, Quart, Sant Andreu Salou*. Girona: Consell Comarcal del Gironès. Àrea de Cultura, 2005.
- MALAXECHEVERRÍA, Ignacio, *Bestiario medieval*. Madrid: Siruela, 1986.
- MALLORQUÍ, David; RANESI, Rudi; MUNDET, Quim, "La casa Trinxeria de Cassà de la Selva", *Quaderns de la Selva*, núm. 25, 2013, pp. 201-219.
- MASSA, Joaquim, *Cassà de la Selva. El medi social i cultural*. Cicle mitjà 1. Cassà de la Selva: Pagès, 2006.
- PONS, Valentí, *Inventari General del Modernisme*. Barcelona: Editorial Serbal, 2006.

- SALA, Joan, "A la recerca de l'escut municipal perdut el perquè del nostre actual blasó de la fulla", *Llum i guia*, desembre 1983, p. 29; *Llum i guia*, gener 1984, p. 16; març 1984, pp. 12-13.
- SAYRACH, Narcís; BANCELLS, Consol (fotografies), *Sant Jordi a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2014.
- TEY, Roser, *El cos humà i els animals en l'heràldica catalana*. Barcelona: Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, sigil·lografia, vexil·lologia i nobiliària. Col·lecció assaigs 6, 2005.
- VERNEUIL, Maurice Pillard, *Dictionnaire des symboles, emblèmes & attributs*. Paris: Librairie Renouard. Henri Laurens, 1897.
- VERNEUIL, Maurice Pillard, *Diccionario de símbolos, emblemas y alegorías*. Prólogo de Raimon Arola. Barcelona: Obelisco, 1998.

Arxius

AMCS (Arxiu Municipal de Cassà de la Selva)

Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions (SGDAP). Arxiu Municipal de Girona, Ajuntament de Girona.

47

7. Agraïments

Dolors Grau i Ferrando, Arxivera municipal de Cassà de la Selva

Joan Llinàs i Pol, Consultor en Patrimoni Cultural i Director de Projectes Atri Cultura i Patrimoni, SLU.